

Tema folkbildning. ABF 1912-2012

Karl-Olof Andersson: Folkbildningens 70-tal (Bilda förlag)

Mats Myrstener

Arbetarnas bildningsförbund fyller hundra år 2012. Därför har man börjat ge ut en serie böcker om samtliga decennier från femtiotalet och framåt - den senaste, av Karl-Olof Andersson, behandlar sjuttioalet. Böckerna är rikt illustrerade och passar utmärkt för folkbibliotek.

Kanske är 1970-talet det sista stora "folkbildningsdecenniet"? Samhället politiserades, och därmed tillkom en lång rad studiecirkel i inte minst politiska ämnen. Sverige var ju sedan länge, till skillnad från länder som Frankrike och Tyskland, en relativt fridsam "studiecirkeldemokrati". Samtidigt ökade anslagen till studieförbunden på 1970-talet till rekordhöga siffror. Också inom LO ökade antal studiecirkel dramatiskt. "Alla skulle vara med".

Invandrarundervisningen drog igång på allvar, också inom studieförbunden. ABF fick under 1970-talet rollen som kulturmotor och var ett fält där olika grupper inom arbetarrörelsen kunde mötas runt diskussions- och studiecirkelbordet. Även musik och teater knöts till ABF i cirkelform. Sven Lindqvists lanserade amatörforskningen under slagordet "Gräv där du står". Lokalhistoria blev populärt, liksom släktforskning, och konst och hantverk i lokal miljö. Det var ett sätt att acceptera den folkliga kulturen, där ABF tidigare främst ägnat sig åt medborgarkunskap, klassisk konst, musik och litteratur. "Grönåvågarna" vitaliserade landsbygdens kulturliv.

Bakgrunden var att Sverige fått den största generella standardhöjningen någonsin under ett decennium på 1960-talet. BNP steg med fem procent per år. Det hade aldrig sålts så många bilar, kylskåp och TV-

apparater. Vi fick också mer fritid, en fjärde semestervecka infördes 1964, 40 timmars arbetstid infördes successivt, varvid både lördag och söndag blev generellt lediga dagar.

Allt fler svenskar sattes dessutom på skolbänken. Nioårig grundskola för alla infördes 1962, gymnasieskolan reformerades, och inskrivningen vid universiteten nådde rekordsiffror i slutet på 1960-talet. Det var 40-talisterna som skulle utgöra kärntruppen i studentrevolten 1968.

Men fortfarande fanns många som bara hade sex- eller sjuårig folkskola. Det fanns behov av vidareutbildning och ABF fick en viktig roll att spela. Förbundet hade tagit strid mot utbildningsminister Olof Palme för ökade anslag till vuxenutbildning, och man vann striden. 1970-71 skulle bli "folkbildningens år". Då hade Palme efterträtts av Ingvar Carlsson på utbildningsdepartementet.

Detta år höjs anslagen till studieförbunden med svindlande 53 miljoner. Samtidigt fick den fackliga utbildningen fem nya miljoner. Man ville prioritera de lågutbildade, och cirkel i engelska, svenska, matematik och samhällskunskap förstärks. Men ABF:s studierektor Inge Johansson var ändå inte nöjd. Folkbildningsanslaget var fortfarande bara fem procent av hela utbildnings- och kulturanslaget från staten.

Bibliotekarier på verkstadsgolvet

Decenniet sammanföll med de första kullarna radikala bibliotekarier från inte minst BiS. De nya låntagarna skulle sökas på "verkstadsgolvet". På t.ex. Kockums i Malmö gjordes framgångsrika försök med

vuxenutbildning och bokläsning i ABF:s och LO:s regi. De fackliga studierna nådde också rekordhöga siffror på 1970-talet. En av de aktiva inom ABF var Göteborgs bibliotekschef Sigurd Möhlenbrock. Han såg värdet av samarbete mellan bibliotek och folkbildning.

Folkets Hus startade Bio Kontrast, som skulle sprida kvalitetsfilm över hela landet. Särskilda satsningar gjordes också på glesbygden i Norrbotten, med en s.k.

"kulturdrive", som också innefattade fångelser, sjukhus, ålderdomshem och skolor. De lokala biblioteken var också med. ABF:s "Öppna teater" under chefen Elisaveta gick i spetsen.

En stor satsning ABF gjorde inom facket kallades "Medlem driver på". Här ifrågasattes mycket som tidigare hållits för heligt inom arbetslivet. Nu gav man sig på bristen på jämställdhet, orättvisa löner, och kulturfrågor, där man tidigare bara pratat om tekniska frågor och produktionssiffror. Medlemmarna skulle uppmanas att kritisera och påverka.

En gräns drogs dock mot den "yttersta vänstern". "Auktoritära eller anarkistiska samhällsuppfattningar" ville man inte stödja, inte heller "hänga ut" enskilda personer, vare sig SAF-direktören Nicolin, eller Olof Palme. Kritik avsedd att "skada arbetarrörelsen", dvs den socialdemokratiska, som bedrevs inom de fria teatergrupperna, stod ABF främmande inför.

Svenska för invandrare var ett nytt studieämne som ökade stort i början på 1970-talet (1973 får alla invandrare rätt till svenskundervisning). Ett annat var miljöfrågor, i svallvågorna efter almstriden i Stockholm 1971, striden om Vindelälven i Västerbotten; och när Arosgården

i Västerås, ABF:s första studiehem, grundat av Gunnar Hirdman 1919, hotades med rivning för att ge ASEA nya parkeringsplatser, reagerade ABF. Även den striden vann man, 1974 rustades kvarteret upp, och fick nya lokaler för film, teater och musik, föreläsningar, café och konstateljéer.

1972 började ABF med U-landsinformation, intresset för länder i tredje världen ökade starkt. Man ordnar studieresor, uppmärksammar befrielseörelser i Afrika, och utbildar informatörer. Kampen mot "kommersialismen", uttryckt i de kulturpolitiska målen 1974, sprider sig också till ABF. Dess negativa verkningar bör "undanröjas" skriver man i ett remissvar till betänkanudet "Ny kulturpolitik". Man kräver åtgärder mot "marknadsekonomins negativa effekter på kulturlivet". För detta har samhället, stat och kommuner, det "övergripande ansvaret". ABF:s inställning väger tungt när målen senare tas.

Samtidigt får den "dåliga" kulturen sin släng av slev: Den kommersiella kulturen drivs i vinstintresse och tar för lite hänsyn till människors "upplevelser, uttrycks- och

kontaktbehov". 1971 anmäler t.ex. Filminstitutets chef Harry Schein TV2 till radionämnden för att man visat en Åsa-Nisse-film. Argumentet var inte upphovsrättsligt, utan handlade om bristen på "god smak". Även bland tidens bibliotekarier går en skarp gräns mot den undermåliga kulturen. Inom litteraturen dras den ofta vid författarinnan Sigge Stark. Och när ABF angriper populärmusiken i boken "Vem bestämmer din musik" går Stikkan Andersson i taket. En grupp bibliotekarier i Stockholm studerar kiosckdeckare och "dumromantik", när ABF 1978 vill dra igång en ny kampanj mot "smutslitteraturen". På bilden syns några aktiva "bissare", cirkeln leddes av bibliotekarien Marja-Leena Kankanpää.

Senare delen av 1970-talet

Men 1976 fick Sverige en borgerlig regering. Den drar ner anslagen till studieförbunden, till exempel till den uppsökande verksamheten på arbetsplatser, som kanaliseras av fackförbund som LO och TCO. Anslag till kultur i föreningslivet dras in, till förmån för stora institutioner

som Operan, Dramaten, och de stora museerna. Men ABF växer trots detta till nya toppnoteringar 1977-78, mycket beroende på nya lagar som LAS och MBL, och frågan om löntagarfonder, som skulle introduceras på arbetsplatserna i form av studiecirkel. När gamle ABF-ordförande Inge Johansson, idag 92, intervjuas av författaren betonar han särskilt de många skapande kulturcirkelarna: Skrivarkurser, måleri, teater och film. Där menar han, fanns embryon till en verklig "folkets kultur".

Energifrågorna, som kulminerade vid kärnkraftsomröstningen 1980, togs också upp, liksom föräldrautbildning och könsroller, där man gick tillbaka på en tradition ända sedan Alva Myrdals kurser på 1930-talet. En bild i boken visar en pappa med barnvagn i Stockholm, en då ganska ovanlig syn. Bekymrad står han utanför skötrummet på Stockholms central. Det var placerat i damernas toalettavdelning, och herrar var inte välkomna.

Mot 1970-talets slut står folkbildningen inom ABF fortfarande stark. Men man stod inför drastiska förändringar under de kommande

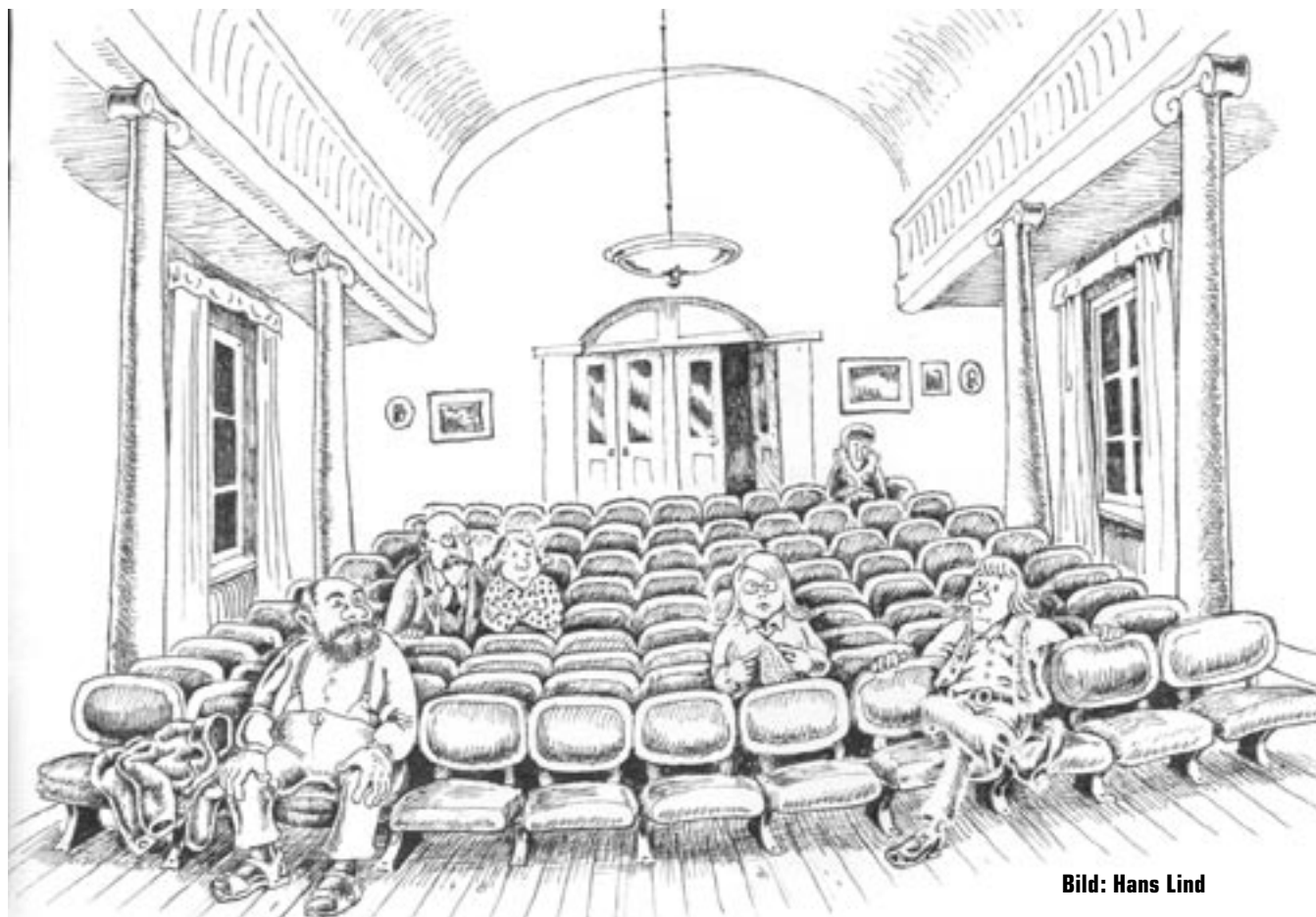

Bild: Hans Lind